

02

ติดตามเค้าเดิม: พระที่นั่งสุทธาสวรรย์ พระราชวัง พระนารายณ์ราชนิเวศน์ ลพบุรี*

Reconstruction of Sutthasawan Throne Hall at Narai Ratchaniwet Palace, Lopburi Province

Received: September 27, 2023 | Revised: October 12, 2023 | Accepted: November 21, 2023

ดร.สันติ เล็กสุขุม**

Dr. Santi Leksukhum

*ปรับปรุงจากรายงานการศึกษาวิจัย เรื่อง “พระที่นั่งสุทธาสวรรย์: สันนิษฐานรูปแบบเพื่อติดตามเค้าเดิม” เสนอ สำนักศิลปากรที่ 4 ลพบุรี เมื่อวันที่ 6 กรกฎาคม 2564

Updated from a research study report on “Sudtha Sawan Palace: Assuming a format to follow the original structure” presented to the Fine Arts Office No. 4, Lopburi, on July 6, 2021.

** ศาสตราจารย์เกียรติคุณ ภาควิชาศิลปกรรม ราชบัณฑิตยสภา

Professor Emeritus, Associate Member, Office of Fine Arts Royal Society

บทคัดย่อ

ข้อมูลจากงานชุดแต่งทางโบราณคดี เอกสารจดหมายเหตุ และข้อมูลจากซากโบราณสถานที่หลงเหลือ รวมทั้งจากแหล่งอื่นที่เกี่ยวข้อง ประมวลกันเพื่อวิเคราะห์หาแบบอย่างสันนิษฐานเขตพระราชฐานชั้นในของพระนารายณ์ราชินเวศน์ที่ลพบุรี ซึ่งแบ่งเป็นสองส่วนโดยมีกำแพงคั่น ส่วนหน้าคือ พระที่นั่งสุทไธสวรรย์ และพระปรีศว พระที่นั่งองค์นี้ซึ่งเป็นพระราชมณเฑียร จึงไม่ควรมียอดแหลม เพราะมิใช่พระมหาปราสาทยอดแหลมที่ประทับในพระราชพิธี พื้นที่ส่วนหลังเป็นแถวตำหนักที่พำนักของเหล่าข้าราชการ ปลุกต้นไม้นานาพรรณ สำหรับบ่อน้ำพุอย่างชาวต่างประเทศมีอยู่ทั้งส่วนหน้าและส่วนหลังของพระราชฐานชั้นในแห่งนี้

คำสำคัญ: ติดตามเค้าเดิม, พระที่นั่งสุทไธสวรรย์, พระราชวังพระนารายณ์ราชินเวศน์ ลพบุรี

A b s t r a c t

This paper aims to study the Sutthasawan Pavillion at Lopburi by data from archaeological excavations, archival documents, and information from ancient remains, as well as from other relevant sources gathered together to analyze and find a presumed example of the inner court area of Lopburi Palace. The palace is divided into two parts by an insulated wall. The front part is the Sutthasawan Pavillion; this throne is the royal resident. Therefore, there should not be a spire roof because it is not the throne for the royal ceremony. The back area is a row of residences of courtiers, and various planted trees. Western style fountains can be found at both the front and rear parts of this inner palace.

Keywords: reconstruction, Sutthasawan Throne Hall, Narai Ratchaniwet Palace
Lopburi Province

บทนำ

สมเด็จพระนารายณ์มหาราช (ครองราชย์ พ.ศ. 2199-2231) ทรงโปรดเสด็จจากกรุงศรีอยุธยามาประทับที่เมืองลพบุรี ปีละ 9 เดือน ซึ่งอาลักษณ์คณะราชทูตเปอร์เซีย (อิหร่าน) ที่กษัตริย์สุลัยมานแห่งราชวงศ์เคาะพะวียะฮ์ (พ.ศ. 2209-2237) บันทึกไว้โดยระบุด้วยว่าคณะทูตนี้ได้เข้าเฝ้าถวายพระราชสาส์นที่เมืองลพบุรี (ดิเรก กุลสิริสวัสดิ์ 2527: 12)

ปีสุดท้ายของรัชกาลพระนารายณ์มหาราช พระองค์เสด็จสวรรคตในพระที่นั่ง (พระราชมณเฑียร) สุทไธสวรรย์ ซึ่งอยู่ในเขตพระราชฐานชั้นใน มีพื้นที่ส่วนหน้าอยู่ทางทิศตะวันออก คือพระที่นั่งสุทไธสวรรย์ เป็นประธานอาคารเป็นปีกขนาน (พระปรีศว)

รัชกาลที่ 4 พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงโปรดพระราชวังที่ลพบุรีแห่งนี้เช่นกัน เพราะทรงทราบว่าเหมาะสำหรับหลีกเลี่ยงจากเหตุเภทภัยจากอริราชศัตรูตามพระบรมราโชบายของสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ด้วยเหตุดังกล่าวพระองค์จึงโปรดเกล้าฯ ให้บูรณะส่วนที่ยังเก็บรักษาได้ เช่นพระที่นั่งจันทรพิศาล ส่วนอื่นๆ ที่รักษาไม่ได้ก็โปรดเกล้าฯ ให้รื้อทำลาย งานก่อสร้างเพิ่มเติมได้โปรดเกล้าฯ ให้สร้างพระที่นั่งองค์ใหม่ พระราชทานนามว่า พิมานมงกุฎ เพื่อเสด็จมาประทับ พระที่นั่งองค์ใหม่นี้อยู่กลางระหว่างพระที่นั่งจันทรพิศาลกับพระที่นั่งดุสิตสวรรค์ธัญญมหาปราสาท ซึ่งสมเด็จพระนารายณ์มหาราชเสด็จออกประทับแรมเมือง

(ประชุมพงศาวดาร เล่ม 14 2507: 308-310)

พระที่นั่งสุทไธสวรรย์อยู่ถัดไปทางใต้ของพระที่นั่งดุสิตสวรรค์ฯ โดยมีกำแพงกันเป็นเขตพระราชฐานชั้นใน พื้นที่บริเวณของพระที่นั่งชั้นนี้มีระดับต่ำกว่าเล็กน้อย กรมศิลปากรขุดแต่งซากพระที่นั่งองค์นี้มาเป็นระยะในการศึกษาเพื่อติดตามเค้าโครงเดิมโดยจัดทำรูปแบบสันนิษฐานครั้งนี้ ได้อาศัยรายงานการขุดแต่งของกรมศิลปากร ปีงบประมาณ 2540 เพื่อช่วยงานติดตามประกอบการวิเคราะห์ ร่วมกับข้อมูลด้านอื่น

บทความที่อ้างถึงหลักฐานจากการขุดแต่งครั้งนั้น พร้อมด้วยข้อคิดที่น่าสนใจนำเสนอโดยอดีตนักโบราณคดีผู้ควบคุมการขุดแต่งได้เผยแพร่เป็นบทความไว้อสองระยะ (พิทยะ ศรีวิฒนสาร 2553, 2554) ในส่วนพื้นที่ตอนหลังพระที่นั่ง มีกำแพงฉนวนกัน อยู่ในพื้นที่ทางตะวันตก พื้นที่นี้ผ่านการรื้อถอน ปลูกสร้างอาคารทับซ้อนภายหลัง เพื่อใช้ประโยชน์อย่างอื่นในรัชกาลที่ 5 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว แทนพื้นที่เดิมอันเป็นส่วนที่อยู่อาศัยของเหล่าเจ้านายฝ่ายในและข้าราชการบริพารครั้งรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์ (แผนผังจากรายงานขุดแต่งบูรณะของกรมศิลปากร ปีงบประมาณ 2563-2564)

ข้อมูลและข้อสันนิษฐาน: พื้นที่ส่วนหน้า

พื้นที่ของส่วนหน้าซึ่งเหลือหลักฐานเพียงส่วนฐานของพระที่นั่งสุทไธ

สวรรค์ ซึ่งกรมศิลปากรบูรณะไว้ตามสภาพ (เมื่อปี พ.ศ. 2553) ส่วนท้ายของพระที่นั่งติดต่อเนื่องกับอาคารปีกทางใต้ (พระปรีศวร์) ซึ่งเหลือเพียงบางผนังซึ่งมีช่องประตู หน้าต่าง ด้านตรงข้ามคือปีกทางเหนือไม่เหลืออื่นใดนอกจากซากฐาน

หลักฐานสำคัญอีกประการหนึ่งซึ่งมักนึกไม่ถึงกัน คือปูนฉาบพื้นรอบลานพระที่นั่งบ่งชี้ถึงการรองรับน้ำกระเซ็นหรือเจ็มนองที่เกิดจากน้ำพุและบรรเทาความร้อนจากแสงอาทิตย์ได้ บางตำแหน่งของน้ำพุมีเหลือเค้าชัดเจน รวมทั้งหลักฐานของบ่อกักเก็บน้ำซึ่งคงมีน้ำพุอยู่กลางบ่อด้วย การฉาบปูนที่บ่อกักเก็บน้ำในสมัยนั้นคงเป็นกรรมวิธีใหม่ ระบุอยู่ในเอกสารโบราณ “...เอกสารหลายเล่ม อาทิ พระราชพงศาวดารกรุงสยาม ฉบับบริติชมิวเซียม ระบุถึงเทคนิคการกักเก็บน้ำไว้ในอ่างว่า “กรุศิลาปูนอันดี” (ประชุมพงศาวดาร ภาคที่ 82; พระราชพงศาวดารกรุงสยาม ฉบับบริติชมิวเซียม 2537: 247, อ้างถึงใน พิทยะ ศรีวัฒนสาร 2553) หลุมเสาเป็นระยะของงานอิฐคร่าวบูรณะ ซึ่งดูเหมือนว่าร่องรอยหลักฐานหลังการขุดแต่มีขาดมีเกิน เหลือไม่สู้เป็นระเบียบชัดเจนนัก คงสำหรับปักเสารับกระโจมผ้าเพื่อบดบังแสงจ้าและความร้อนของดวงอาทิตย์ คือปัญหาต้องขบคิดในการสันนิษฐานรูปแบบพระที่นั่งครั้งนี้ เพราะรูปแบบกระโจมยากต่อการสันนิษฐาน ยิ่งหากซึ่งระหว่างแนวเสากับแนวชายคาของพาไลพระที่นั่ง นอกจากต้องใช้ความคาดเดาสูงแล้ว แม้สันนิษฐานได้ กระโจมผ้าก็คงจะบดบังภาพรูปแบบสันนิษฐานส่วนสำคัญของพระที่นั่งและพระปรีศวร์ซึ่งชนาบซ้ายและขวาของพระที่นั่ง

ช่องประตูและหน้าต่างที่ไม่เหลือแล้วของพระที่นั่งสุทธาสวรรย์สันนิษฐานโดยอิงหลักฐานที่ยังเหลืออยู่ที่อาคารปีก (พระปรีศวร์) ว่า ช่องประตูพระที่นั่ง ซึ่งมีความสูงใหญ่กว่าปกติเล็กน้อย ก่ออิฐที่ส่วนบนโดยก่ออวดสันเรียงกันเป็นแนวรัศมีโค้งแหลมคล้ายรูปกลีบบัว เป็นแบบศิลปะมุสลิม (จุฬิศพงศ์ จุฬารัตน์ 2558: 25) ซึ่งสอดคล้องกับบทความก่อนหน้านี้ที่ระบุอิทธิพลจากศิลปะเปอร์เซีย-โมกุล หรือที่เรียกว่า “Sarassenic

Architectural” (พิทยะ ศรีวัฒนสาร 2554)

ช่องหน้าต่างของพระที่นั่ง ซึ่งควรมีอยู่ แต่ไม่เหลือหลักฐานอยู่แล้ว ดังกล่าว ในที่นี้สันนิษฐานโดยอาศัยแบบอย่างทั่วไปของช่องหน้าต่างในรัชสมัยนั้น เช่น ช่องหน้าต่างแบบพระบัญชาของตึกพระเจ้าเหาซึ่งอยู่ในเขตพระราชฐานชั้นนอก พระบัญชาประกอบจากฐานสิงห์รองรับเสา เสารองรับบรรพแถลง (ที่เรียกกันว่า ชุ่ม)

ในที่นี้คาดว่าหลักฐานซึ่งทลายหมดสิ้นไปแล้วคือผนังจั่ว เชื้ออารังรับหลังคาครอบ หลังคาทรงลดระดับเป็นหลังคาพาไล แบบอย่างสันนิษฐานดังกล่าวมีแนวทางจากกรอบจั่วจากงานประดับตำหนักตึกของวัดเทวดี พระนครศรีอยุธยา ซึ่งเชื่อว่าตำหนักตึกนี้สร้างในรัชกาลของสมเด็จพระนารายณ์มหาราช จึงได้พิจารณาปรับปรุงลดทอนประดับหน้าบรรพจากงานประดับทั่วไปซึ่งเป็นลายเทศ (คือลายผสมผสานลักษณะศิลปะจากต่างประเทศ) นิยมมากในรัชกาลที่ 4 ซึ่งทรงมีพระราชนิยมในศิลปะตะวันตก ขณะเดียวกัน พระองค์ย่อมได้ทอดพระเนตร และคุ้นเคยกับหลักฐานร่องรอยของพระที่นั่งสุทธาสวรรย์และอาคารบริวารที่กลายเป็นซาก หรือชำรุดทลายหมดไป แม้อาจดูเป็นเค้าของศิลปะยุโรป แต่ก็พิจารณาว่ามีส่วนเกี่ยวข้องกับลายช่อ ดอกดวงในศิลปะมุสลิมด้วย การหาเหตุผลเพื่ออธิบายกรณีรูปแบบสันนิษฐานลดทอนประดับนี้ คือหลักการทั่วไปในการแสวงหาข้อมูลต่างๆ ที่คาดว่าจะสามารถเชื่อมโยงกันได้ ยิ่งในกรณีที่อับจนหลักฐานเช่นกรณีนี้

อนึ่ง ความที่พระที่นั่งองค์นี้เป็นพระราชมณเฑียร อันเป็นพระที่นั่งส่วนพระองค์ งานศึกษาเพื่อติดตามหารูปแบบสันนิษฐานครั้งนี้ จึงไม่คิดจะจัดทำให้เป็นพระที่นั่งยอดแหลม เพราะเทียบกับหมู่พระราชมณเฑียรในพระบรมมหาราชวัง กรุงเทพฯ ซึ่งล้วนไม่มียอดแหลม ทั้งนี้แตกต่างจากภาพหลังคายอดแหลมที่เคยมีผู้สันนิษฐานไว้ (อ้างจากภาพใน พิทยะ ศรีวัฒนสาร 2553) การจะจัดทำหลังคาคิดแบบขึ้นใหม่ โดยไม่มียอดแหลมพิจารณาจากผลการค้นคว้าจากข้อมูลที่เกี่ยวข้องกัน จึงเชื่อว่ามีเหตุผลจากข้อชี้แจงดังเพ่งกล่าว

ฐานไฟทิของพระที่นั่ง ที่มุมตะวันออกเฉียงเหนือ มีเกยพระที่นั่งสำหรับทรงช้างหรือประทับพระที่นั่งคานหาม งานปูนปั้นเป็นบัวประดับเกยมีส่วนที่เรียกว่า “ฐานสิงห์ลอย” เป็นข้อมูลสำคัญเชิงสถิติในทางประวัติศาสตร์ศิลปะว่าเกิดขึ้นและนิยมมากในรัชกาลของสมเด็จพระนารายณ์ เช่นปรากฏที่พระที่นั่งดุสิตสวรรค์ธัญญมหาปราสาท อนึ่ง อาคารทรงไทยผสมตะวันตกหลังหนึ่งซึ่งประดับขาสิงห์ลอยของช่องหน้าต่าง คือหนึ่งในหมู่ตึกแบบตะวันตกของ “บ้านหลวงรับราชทูต” ที่รู้จักกันทั่วไปว่า “บ้านวิชาเยนทร์” (ดูเพิ่มเติมใน พินัย สิริเกียรติกุล 2560: 150-151)

การตรวจสอบเอกสารชั้นต้นจากคณะทูตฝรั่งเศสที่เข้ามาสู่ราชสำนัก ซึ่งให้ความสนใจด้านผู้คน ประวัติศาสตร์ การเมือง พันธุ์พืช และภูมิทัศน์ ขณะที่เอกสารเก่าฝ่ายคณะทูตเปอร์เซีย มีส่วนบันทึกถึงความสำคัญของช่างชาวเปอร์เซีย ว่ามีงานปลูกสร้างเรือนไว้ในเขตพระราชฐาน เอกสารนั้นระบุด้วยว่า “ภายในที่ประทับของพระเจ้ากรุงสยามนั้นทาสด้วยสีแดง ส่วนหลังคาที่ทำด้วยไม้นั้น (คงหมายถึงแผ่นไม้ทำนองกระเบื้องมุงหลังคาที่เรียกว่าแป้นเกล็ด-สันติ) ก็บุด้วยแผ่นดีบุกและทองคำ” (ดิเรก กุลสิริสวัสดิ์ 2527: 46) ซึ่งมีบางความเห็นอาจหมายถึงพระที่นั่งสุทธาสวรรย์ (อุรุ ภูมธนะ 2558) อนึ่ง ผลการศึกษาวิจัยก่อนหน้านี้ (“การศึกษาสถาปัตยกรรมตะวันตกที่มีอิทธิพลต่อสถาปัตยกรรมไทยในแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ลพบุรี”) ได้ให้ความเห็นว่าศิลปะตะวันตกมีส่วนที่พระราชวังนารายณ์ราชนิเวศน์ด้วย (ตรึงใจ บุรณสมภพ และคณะ 2534: 87-92) ซึ่งชัดเจนที่บรรดาตึกของบ้านหลวงรับราชทูต (บ้านวิชาเยนทร์) มากกว่าในพระราชวัง อย่างไรก็ตาม รูปแบบสันนิษฐานส่วนตึกของข้าราชการฝ่ายใน คงได้นำแบบอย่างทางตะวันตกจากบ้านวิชาเยนทร์มาใช้ ด้วยการผสมผสานระหว่างแบบอย่างยุโรปกับแบบอย่างทางเปอร์เซีย ดังจะกล่าวเพิ่มเติมในหัวข้อถัดไป (**ข้อมูลและข้อสันนิษฐาน: พื้นที่ส่วนหลัง**)

อาคารปีกเหนือและใต้ของพระที่นั่งสุทธาสวรรย์เหลือหลักฐานว่าภายในของทั้งสองมีบ่อแคบๆ ร่องรอยของปูนฉาบที่กันบ่อ ผนังบ่อกรุด้วย

หินอ่อนและหินชนวน คงเป็นห้องที่ทรงสนาน ช่องประตูรูปกลีบบัวที่ได้กล่าวถึงบ้างแล้ว ช่วยให้หมีข้อสันนิษฐานด้านความสูงของผนังอาคารและร่องรอยของการติดตั้งคันทวยรองรับชายคา แบบอย่างของหลังคาและงานประดับหน้าบรรพของอาคารปีกคงย่นย่อบางอย่างจากพระที่นั่งซึ่งเป็นอาคารประธาน

รายงานชุดแต่งในปัจุบันประมาณ พ.ศ. 2540 ระบุว่าพบกระเบื้องหน้าอุต (กระเบื้องเชิงชาย ก็เรียก) แต่ไม่มีรายละเอียดของตำแหน่งที่พบและจำนวนที่พบ อาจเป็นกระเบื้องมุงหลังคาอาคารปีก (พระปรีศว) หรือของพระที่นั่งก็ได้ (พิทยะ ศรีวัฒนสาร 2553, 2554) สำหรับพื้นที่ส่วนหลัง การชุดแต่งปัจุบันประมาณ 2563 รายงานผลว่าพบทางด้านใต้ในพื้นที่ของส่วนข้าราชการฝ่ายใน นักโบราณคดีที่รับผิดชอบได้ให้รายละเอียดว่าจำนวนที่พบเพียงเล็กน้อยเท่านั้น ได้พบกระจัดกระจายไปทั่ว ชั้นดินถูกรบกวนมาก เกิดจากการเปลี่ยนพื้นที่เพื่องานก่อสร้างทัศนสถานในรัชกาลที่ 5 จึงสรุปได้ว่าหลักฐานด้านกระเบื้องมุง กระเบื้องเชิงชายสำหรับการจัดทำรูปแบบสันนิษฐานครั้งนี้ จึงพิจารณาว่า ข้อมูลที่น่าสนใจด้านนี้เป็นรายละเอียดปลีกย่อยเมื่อเทียบกับภาพรวมของงานสันนิษฐานในครั้งนี้ซึ่งมีภาระงานมากในส่วนอื่นที่สำคัญเด่นชัด เช่น ช่องประตู หน้าต่าง บันไดทางขึ้นพระปรีศว และช่องทางติดต่อเนื่องกันระหว่างพระปรีศวกับพระที่นั่ง รวมทั้งระเบียงรอบลานไฟที่พระที่นั่ง น้ำพุทั้งที่เขมอและที่ลานไฟซึ่งน่าจะเคยมี คือข้อมูลเป้าหมายของงานตรวจสอบให้ชัดเจนยิ่งขึ้นเท่าที่จะทำได้ เพราะเชื่อมโยงกับสาระสำคัญด้านความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีการควบคุมน้ำที่ได้จากชาวต่างชาติ อันเป็นพระราชนิยมด้วย

ข้อมูลและข้อสันนิษฐาน: พื้นที่ส่วนหลัง

พื้นที่ของส่วนหลังอยู่ทางทิศใต้มีฉนวนคัน ซึ่งงานชุดแต่งทางโบราณคดี (ปัจุบันประมาณ 2563) ได้พบร่องรอยเพียงฐานรากของอาคารซึ่งอยู่ใต้พื้นที่ที่ถมจากการก่อสร้างใหม่ในรัชกาลที่ 5

ใต้พื้นดินที่ทับถมจากงานก่อสร้างใหม่ งานโบราณคดีได้พบฐานรากของอาคารเดิมสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช สามารถจัดทำแผนผังของฐานรากอาคาร ในส่วนของตำหนักของเจ้านายสตรี สนม และข้าราชการบริพาร เช่นที่เรียงกันสี่ตำหนักบนยกพื้น คงเป็นของเจ้านายหรือข้าราชการระดับสูง แวดล้อมด้วยฐานรากของอาคารขนาดเล็ก แผนผังจากงานขุดแต่งทางโบราณคดียังได้แสดงเค้าโครงของการจัดพื้นที่แบบสมมาตร หลายตำแหน่งของส่วนหลังมีหลักฐานของท่อส่งน้ำ ซึ่งนักวิชาการเคยเสนอประเด็นน่าสนใจด้านการเทียบเคียงการจัดสวน น้ำพุ และอีกบางประการด้านภูมิทัศน์ เช่นการจัดสวนกับต้นแบบร่วมสมัยคือตำหนักในศิลปะมุสลิมที่อิหร่านในนครอิสฟาฮาน (จุฬารัตน์ 2558: 36-37)

กำแพงฉนวนกั้นระหว่างพระที่นั่งฯ และแถวตำหนักของฝ่ายใน อันเป็นพื้นที่ส่วนหลังซึ่งอยู่ทางตะวันตก พื้นที่ส่วนนี้ก็ได้พบหลักฐานการฝังท่อส่งน้ำหลายแห่งเป็นเครือข่าย คงมาจากถังสูงใหญ่ซึ่งกักเก็บน้ำ ถังนี้ก่อด้วยอิฐฉาบปูนเหลือร่องรอยที่กำแพงด้านเหนือของบริเวณตำหนักฝ่ายใน

รายงานขุดแต่งทางโบราณคดี ปีงบประมาณ 2563 แสดงหลักฐานว่าตำหนักเรียงสี่หลังบนยกพื้นเป็นอาคารหลักของพื้นที่ เพิ่งกล่าวแล้วว่างานจัดทำรูปแบบสันนิษฐานในที่นี้ได้ดัดแปลงโดยอาศัยเค้าโครงจากอาคารในเขตพระราชฐานชั้นกลาง คือโรงทิมที่สร้างเพิ่มเติมในรัชกาลที่ 4 โดยจัดทำให้เป็นสัดส่วนอย่างมีฐานันดร ให้แต่ละหลังมีเค้าโครงเดียวกันคือมีระเบียงยาวเปิดทางด้านหน้า

อาคารตำหนักระดับรองอื่นๆ ล้วนเหลือเพียงฐานรากเป็นอิฐเช่นกัน ก่อเรียงกันเป็นแถวเป็นแนว ทั้งในและนอกกระเปาะรั้ว แถวต้นไม้ชานาพรธรมและน้ำพุ ย่อมน่าจะมียูในบริเวณนี้ด้วย ระเบียงรั้วซึ่งกั้นพื้นที่ออกเป็นสองส่วนอย่างสมมาตร แบ่งกลางด้วยถนนปูอิฐกว้างลาดตรงจากประตูวังทอดยาวจากประตูกำแพงพระราชวังถึงกำแพงฉนวน แผนผังรายงานผลการขุดแต่ง (ปีงบประมาณ 2563) แสดงว่าแนวถนนนี้เริ่มจากประตูของพระราชวังผ่านถึงพื้นที่ยกพื้นของตำหนักหลัก งานสันนิษฐานรูปแบบครั้งนี้เชื่อว่าคงผ่าน

ประตูเล็กของฉนวน (ทำนองประตูลับ) ซึ่งปัจจุบันไม่เห็นเนื่องจากถูกก่ออิฐปิดทึบสร้างให้พื้นที่นี้เป็นเรือนจำในรัชกาลที่ 5 การที่คาดว่าคงเป็นประตูลับ ทางเสด็จสู่พระที่นั่งที่ประทับส่วนพระองค์ ได้มีผู้ตั้งข้อสังเกตไว้แล้วว่าเป็นพระบรมราโชบายด้านความปลอดภัย ความระมัดระวังภัยของสมเด็จพระนารายณ์ (จุฬิศพงศ จุฬารัตน์ 2558: 38)

ซากของฐานรากอาคารของข้าราชการบริพารในพื้นที่ส่วนหลัง ตรวจสอบข้อมูลได้เฉพาะตำแหน่งต่างๆ ที่ปลูกสร้าง แต่ก็ยังมีความคลุมเครือ เพราะหลักฐานใต้ดินที่พบถูกรบกวนมากจากงานก่อสร้างครั้งใหม่ในรัชกาลที่ 5 ซึ่งได้กล่าวถึงเป็นระยะมาแล้ว ปัญหาความสับสน ปรวนแปรของข้อมูล เข้าใจว่าแม้จะหาได้ แต่งานสันนิษฐานรูปแบบของอาคารส่วนที่เหนือจากฐานรากนั้นยุ่งยากยิ่งกว่ามาก เพราะไม่เหลือหลักฐานใดๆ อยู่อีก จำเป็นต้องอาศัยหลักฐานจากหลายแหล่งที่เกี่ยวข้อง เช่นงานก่อสร้างที่บ้านวิชาเยนทร์ หรือแม้งานก่อสร้างในพระนารายณ์ราชนิเวศน์ในรัชกาลที่ 4 ก็ได้นำมาร่วมวิเคราะห์หาความเป็นไปได้ ทั้งต้องใช้จินตนาการผนวกประสบการณ์ด้านงานประวัติศาสตร์ศิลปะ ซึ่งจำเป็นยิ่งสำหรับงานจัดทำรูปแบบสันนิษฐานส่วนหลังนี้

ประตูและกำแพงของพระราชวังชั้นใน เช่นเดียวกับของชั้นนอก เทียบเคียงกับรูปแบบงานก่อสร้างในศิลปะเปอร์เซีย (จุฬิศพงศ จุฬารัตน์ 2558: 37) ทั้งในเขตพระราชฐานชั้นใน และเขตพระราชฐานชั้นนอกมีแบบอย่างทำนองเดียวกัน ทั้งหมดอยู่ในสภาพดี เพราะได้รับการสงวนรักษาต่อเนื่องมาโดยตลอดจนถึงปัจจุบัน แม้การบูรณะในภายหลังมีมากกว่าสองครั้ง การปรับปรุงเปลี่ยนแปลงคงมีไม่มาก จึงไม่มีปัญหายุ่งยากเท่าจินตนาการสันนิษฐานรูปแบบอื่นๆ ในเขตพระราชฐานชั้นใน

สรุป

การประมวลข้อมูลในพระราชฐานชั้นในคือพระที่นั่งสุทธาสวรรย์ แบ่งเป็นสองส่วน พื้นที่ส่วนหน้าคือข้อมูลหลักฐานของพระราชมณเฑียร (ซึ่ง

ไม่ใช่พระที่นั่งยอด) และพระปรัศว์ (อาคารปีก) ที่หลงเหลือหลักฐานเพียงบางส่วน การศึกษาวิเคราะห์ ผนวกกับจินตนาการ ได้ผลเป็นที่พอใจ ทั้งยังเหลือประเด็นรอการวิพากษ์วิจารณ์ตรวจสอบกันต่อไปได้อีก

พื้นที่ส่วนหลัง ซึ่งหลงเหลือเพียงฐานรากของอาคารเดิม อยู่ใต้ผิวดิน ที่ปรวนแปรจากการทับถมของซากงานก่อสร้างภายหลัง งานสันนิษฐานรูปแบบเค้าเดิม ตรวจสอบข้อมูลเป็นภาพรวมตามแนวฐานรากที่ได้จากการขุดแต่งทางโบราณคดี ได้ผลน่าพอใจระดับเดียวกับการติดตามเค้าเดิมของส่วนหน้า

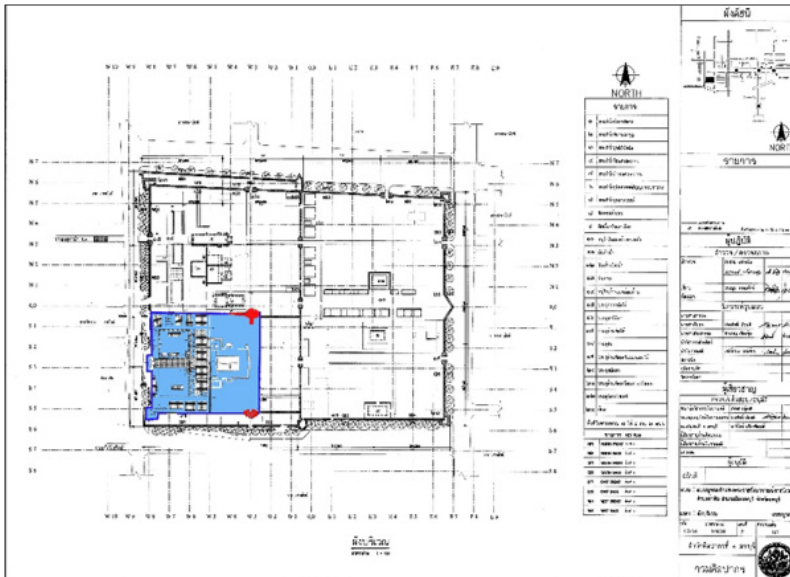

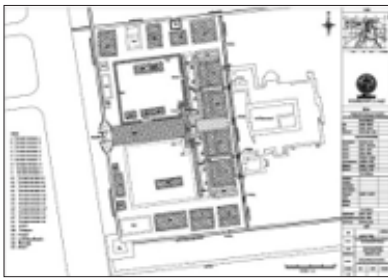
ภาพที่ 1 ภาพถ่ายจากมุมสูง พระราชวัง
พระนารายณ์ราชนิเวศน์ ลพบุรี
(ที่มา: บริษัท โอเวชั่น สตูดิโอ จำกัด)

ภาพที่ 2 ขยายจากภาพที่ 1 ภาพถ่ายจากมุมสูง พระราชวังพระนารายณ์ราชนิเวศน์ ลพบุรี และ
พื้นที่ของงานชุดแต่งทางโบราณคดี ปีงบประมาณ 2563 อันเป็นพื้นที่ของเขตพระราชฐานชั้น
ใน - พระที่นั่งสุทาสวรรย์

ภาพที่ 3 แผนผังจากงานชุดแต่งทางโบราณคดี ปีงบประมาณ 2563 และพื้นที่จัดทำรูปแบบสันนิษฐานจากซากที่ขุดค้นพบในเขตพระราชฐานชั้นใน – (ส่วนหน้า และส่วนหลังของพระที่นั่งสุทธารสวรรย์)
(ที่มา: สำนักศิลปากรที่ 4 ลพบุรี)

ภาพที่ 4 แผนผังจากงานชุดแต่งฯ ในเขตพระราชฐานชั้นใน พื้นที่ส่วนหน้าและส่วนหลังของพระที่นั่งสุทธารสวรรย์ (อ้างอิงจากภาพที่ 3)

ภาพที่ 5 (จากภาพที่ 4) เส้นสีน้ำเงิน และสีแดง แสดงขอบเขตพื้นที่ศึกษาวิเคราะห์เพื่อจัดทำรูปแบบสันนิษฐานส่วนหน้า และส่วนหลังของพระที่นั่งสุทธารสวรรย์

ภาพที่ 6 ส่วนหน้า พระปรางค์ซ้าย (ปีกซ้ายอยู่ทางใต้) ของพระที่นั่งสุทธาสรราช เหลือหลักฐานของช่องประตูหน้าต่าง ถัดไปทางเหนือคือซากฐานพระที่นั่งสุทธาสรราช

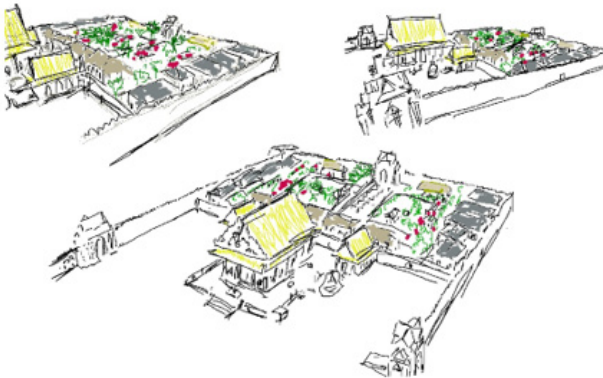
ภาพที่ 7 เลื่อนไปทางเหนือของภาพที่ 6 คือซากฐานพระที่นั่งสุทธาสรราช โกลออกไปคือกำแพงกันเขตพระราชฐานชั้นใน ถัดออกไปคือพระที่นั่งดุสิตสวรรค์ฯ ซึ่งหลังคายอดทลายลงหมดแล้ว

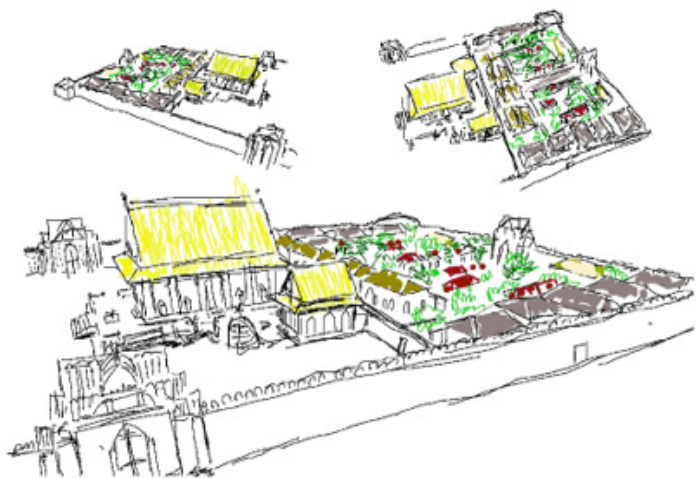
ภาพที่ 8 (ขยายจากภาพที่ 7) เขามอ มีน้ำพุ อยู่ข้างทางซ้ายของพระที่นั่ง โกลออกไปคือกำแพงกันเขตพระราชฐานชั้นใน

ภาพที่ 9 ส่วนหลัง กำแพงฉนวนกันพื้นที่ทางใต้ เป็นส่วนของข้าราชการฝ่ายใน ระหว่างบูรณะ
ปรับสภาพหลังการขุดแต่ง

ภาพที่ 10 ภาพร่างสันนิษฐาน (เน้นส่วนหน้า) จากข้อมูลสำรวจ เพื่อการตรวจสอบปรับปรุงในการ
จัดทำรูปแบบสันนิษฐานติดตามเค้าเดิม

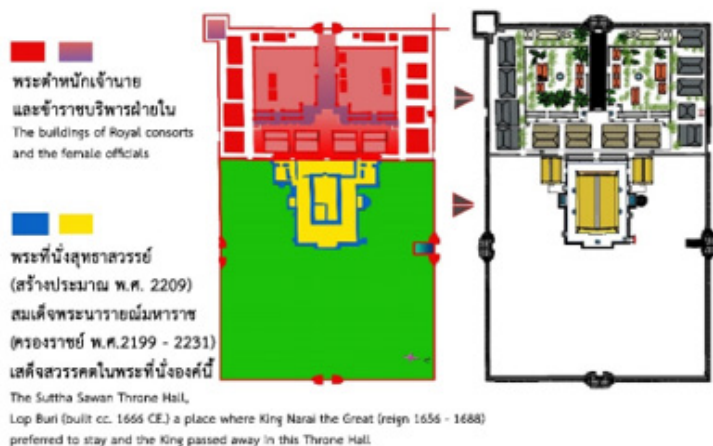

ภาพที่ 11 ภาพร่างสันนิษฐาน (เน้นส่วนหลัง) จากข้อมูลสำรวจ เพื่อการตรวจสอบปรับปรุงในการจัดทำรูปแบบสันนิษฐานติดตามเค้าเดิม

แผนผังสันนิษฐาน

พระที่นั่งสุทไธสวรรย์ และอาคารประกอบ

Plan of Reconstructed Suttha Sawan Throne Hall
and Associated Buildings

ภาพที่ 12 ป้ายแผนที่ 1 (45 x 60 ซม.) ติดตั้งริมประตูทางเข้าเขตพระราชฐานชั้นในพระที่นั่งสุทไธสวรรย์

พระที่นั่งสุทไธสวรรย์

(ที่ประทับในมณฑลสุทไธสวรรย์สมเด็จพระนารายณ์มหาราช)

มีพระบริวารนางข้างซ้ายและขวา

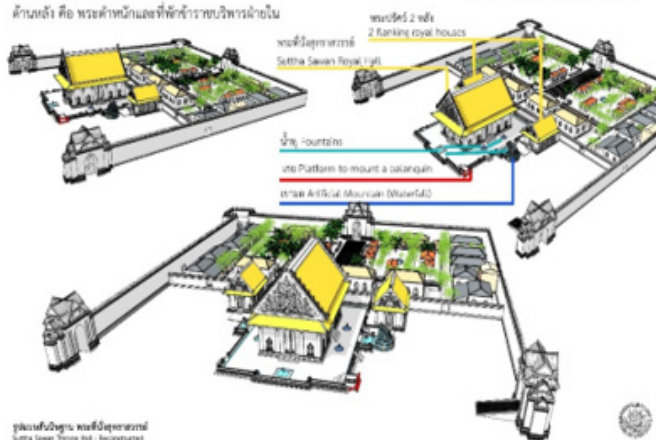
ด้านหลัง คือ พระตำหนักและที่พักข้าราชการฝ่ายใน

The Suttha Sawan Throne Hall, Lop Bur Palace (A private royal residence

of King Nara the Great where the King passed away)

2 Ranking royal houses on both sides. The buildings of Royal consorts

and the female officials located behind.

รูปแบบโบราณ พระที่นั่งสุทไธสวรรย์
Suttha Sawan Throne Hall: Reconstructed

ภาพที่ 13 ป้ายแผนที่ 2 (45 x 60 ซม.) ติดตั้งด้านหน้าทางตะวันออกเฉียงเหนือของซากพระที่นั่งสุทไธสวรรย์

พื้นที่ท้ายพระที่นั่งสุทไธสวรรย์ มีกำแพงฉนวน

คั่นแถวพระตำหนักและอาคารที่พักข้าราชการฝ่ายใน

ตำหนักและอาคารสำหรับข้าราชการฝ่ายใน

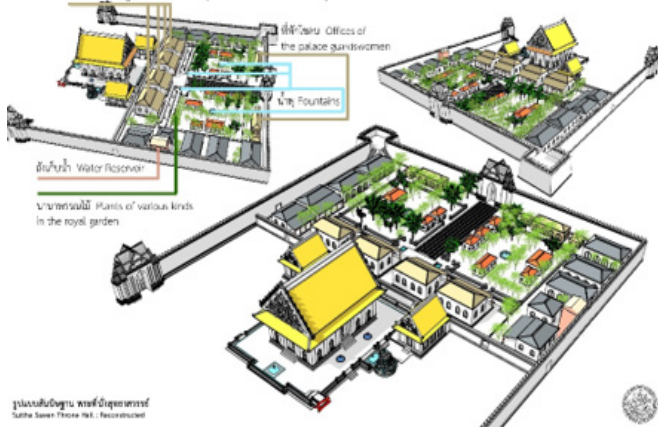
Pavilions of significant female royal members surrounded by habitats of female officers

A cloister wall behind Suttha Sawan Throne Hall

separated the royal private residence from

the inner Court for Royal consorts

and the female officials.

รูปแบบโบราณ พระที่นั่งสุทไธสวรรย์
Suttha Sawan Throne Hall: Reconstructed

ภาพที่ 14 ป้ายแผนที่ 3 (45 x 60 ซม.) ติดตั้งด้านหน้าทางตะวันออกเฉียงเหนือของซากส่วนตำหนักที่พักข้าราชการฝ่ายใน

ภาพที่ 15 แผ่นป้ายเซรามิค แผ่นที่ 1 ติดตั้งตามตำแหน่งที่กำหนด

ภาพที่ 16 แผ่นป้ายเซรามิค แผ่นที่ 2 ติดตั้งตามตำแหน่งที่กำหนด

ภาพที่ 17 แผ่นป้ายเซรามิค แผ่นที่ 3 ติดตั้งตามตำแหน่งที่กำหนด

บรรณานุกรม

จุฬิศพงศ์ จุฬารัตน์, 2558. “ความสัมพันธ์ระหว่างสถาปัตยกรรมอินโด-เปอร์เซีย กับรูปแบบสถาปัตยกรรมในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์ที่พระนารายณ์ราชนิเวศน์ เมืองลพบุรี.” ใน **รวมบทความอิหร่านในสยาม** (หน้า 23-41). กรุงเทพฯ: มูลนิธิพิริยะ ไกรฤกษ์.

ดิเรก กุลสิริสวัสดิ์ (ผู้แปล), 2527. “ฉบับย่อ สำเนาขัตรีย์สุลัยมาน (The Ship of Sulaiman)” เอกสารทางวิชาการหมายเลข 2/010. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์. เอกสารอัดสำเนา.

ตรึงใจ บุณสมภพ และคณะ, 2534. “การศึกษาสถาปัตยกรรมตะวันตกที่มีอิทธิพลต่อสถาปัตยกรรมไทยในแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราช จังหวัดลพบุรี.” **วารสารหน้าจั่ว** 11 (มกราคม-ธันวาคม): 87-101.

ประชุมพงศาวดาร เล่ม 14, 2507. พระนคร: องค์การคำของคุรุสภา.

พินัย สิริเกียรติกุล, 2560. **บ้านวิชาเยนทร์ ค.ศ. 1683-1688**. รายงานการศึกษาเสนอกรมศิลปากร ในปีงบประมาณ พ.ศ. 2560. กรุงเทพฯ: คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ภูธร ภูมะธน, 2558. “ข้อมูลใหม่ที่น่าสนใจครั้งรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์ฯ ‘เปอร์เซียได้รับเงาราชสำนักสมเด็จพระนารายณ์ฯ’.” ใน **รวมบทความอิหร่านในสยาม** (หน้า 6-21). กรุงเทพฯ: มูลนิธิพิริยะ ไกรฤกษ์.

ข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์

พิทยะ ศรีวัฒนสาร, 2553. **หลักฐานที่น่าสนใจจากการขุดแต่งพระที่นั่งสุทธารสวรรย์**. ค้นเมื่อ 30 ธันวาคม 2563, จาก <http://bidyarcharn.blogspot.com/2010/10/blog-post.html>

_____, 2554. **การขุดแต่งพระที่นั่งสุทธารสวรรย์ ต.ท่าหิน อ.เมือง จ.ลพบุรี**. ค้นเมื่อ 30 ธันวาคม 2563, จาก <http://bidyarcharn.blogspot.com/2011/03/blog-post.html>

ขอบคุณ

แผนผัง (ขอบคุณ สำนักศิลปากรที่ 4 ลพบุรี)

ภาพถ่ายทางอากาศ (ขอบคุณ บริษัท โอเวชั่น สตูดิโอ จำกัด)

ภาพถ่าย โดย ราชี บุษรัตน์พันธ์